

זֶה הַשַּׁעַר לֵה' צְדִיקִים יִכְוָאוּ בּוֹ

בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ

מִדְרָשׁ

רַבֵּנוּ בַּחַיִּי

עַל חֲמִשָּׁה חֲמִישֵׁי תוֹרָה

מִבְּקָד

הוֹצָאָה מִתְקַנָּת, מְחֻלָּק לְקָטְעִים לְפִי הָעֲנִיָּיִם,
מֵרָאֵי מְקוֹמוֹת. בְּהִגָּה מְדִינָת. וְכֵן הוֹסַפְנוּ בְּתוֹכָו
תּוֹלְדוֹת הַמַּחְבֵּר ז"ל

שְׁנַת תשנ"ה לַפ"ק
עִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם תּוֹבֵב"א
הוֹצָאָת א. בָּלוּם יְרוּשָׁלַיִם

הגואל לפרשת השעבוד והגלות להורות שהזמין הקדוש ברוך הוא רפואה למכה. ואין לקוחין אלו תחלת נשואין שהרי כבר נולד אהרן קדם משה, ומה שסתם כאן חזר וגלה בסדר וארא, הוא שאמר (שמות ו') ויקח עמכם את יוכבד דתתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ואין מקדם ומאחר בתורה.

אבל באור ויקח שהחזירה, לפי שפרש ממנה בגזירת כל הבן הילוד היארה תשליכהו. ודרשו רז"ל בת ק"ל שנה היתה יוכבד כשילדה למשה, כיצד הרי הכתוב אומר (במדבר כ"ו) אשר ילדה אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, וישא לא נשתעבדו במצרים אלא רד"ו שנה, וכתוב (שמות ז') ומשה בן שמונים שנה בעמדו * וגו', נמצאת כשילדה למשה היתה בת ק"ל שנה, ומה שקראה הכתוב בת, שגולדו לה סימני נצרות.

(ב) **ותרא** אותו כי טוב הוא. על דרך הפשט יאמר כי היה יפה אף נעים, ואפלו היה בעור דרך האם לרחם על בנה ולשמרו מן הסכנה ולהצנינו, ולא היה צריך הכתוב לומר בשביל זה כי טוב הוא, ועל כן הצרכו ז"ל לעשות מדרש בזה כי יתרון הטובה שראתה בו הוא שגולד מהול, ודרשו בו עוד שנתמלא כל הבית אורה, כענין שגאמר (בראשית א') ורא אלהים את האור כי טוב, וכן דרשו רז"ל באדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא שבארו מהול.

ועל דרך הקבלה, כי טוב הוא, היה מספיק לפי המדרש הזה שיאמר ותרא אותו כי טוב, כיון שהוציאו אותו מלשון

ב

(א) ויקח את בת לוי. לוי ממש בן יצקב, לא מיקחסת אליו. וסמך פרשת

* כן הוא בכל הדפוסים, ובפסוק שם: ומשה בן שמונים שנה וגו' בדרבם וגו'.

וּבַצִּפְנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרִיחִים. בְּשִׁבְעָה בָּאָדָר נוֹלַד
מֹשֶׁה, וְהַמִּצְרִיִּים הִמָּתִינוּ לְסוֹף
תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם, וְהֵם כָּלִים בּוֹ
בְּסִיּוֹן וְעַל כֵּן לֹא יָכְלָה עוֹד הַצִּפְנִיּוֹ, וְהִזְכִּיר
יָרִיחִים וְלֹא חֳדָשִׁים לְפִי שֶׁהֵם חֳדָשִׁי הַלְבָנָה
שֶׁהֵם שְׁנֵי חֳסָרִים וְאַחַד מְלֵא, וּכְשֶׁתִּחַשֵּׁב
כ"ט כ"ט ב' פְּעָמִים חֳסָרִים הָרִי ג"ח, וְחָדָשׁ
מְלֵא שֶׁל שְׁלֹשִׁים הָרִי שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנֶה יָמִים,
וְזֶהוּ נּוֹפֵל בְּשִׁשָּׁה בְּסִיּוֹן, הוּא הַיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה
בּוֹ הַתּוֹרָה, בּוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלָךְ לְבִאּוֹר, וְהִגִּיד לָךְ
הַכְּתוּב כִּי בְּיוֹם שְׁנַצֵּטְעָר בִּיאֹר בּוֹ נִתְעַלָּה
בְּשָׂמִים וּקְבַל תּוֹרָה מִסִּינַי, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דּוֹד

דְּכָתִיב (שְׁמוּאֵל ב' י"ט) כֹּה יַעֲשֶׂה לִי אֱלֹהִים.
לו'. דְּכָתִיב (שׁוֹפְטִים ו') וַיִּקְרָא לוֹ ה' שְׁלוֹם.
(ה) וַתִּשְׁלַח אֶת אֲמָתָהּ. דְּרָשׁוּ רַ"ל רַבִּי
יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה חֹד אָמַר
יְדָה וְחֹד אָמַר שִׁפְחָתָהּ מֵאֵן דָּאֵמַר יְדָה שְׁשִׁים
אֲמָה נִשְׁתַּרְבְּכָה אֲמָתָה שָׁל בַּת פְּרָעָה, וְיֵשׁ
בְּזָה רִמּוֹ בַּכְתּוּב שֶׁאֲמָרָה בַת פְּרָעָה כִּי מִן
הַפִּסִּים מְשִׁיתָהּ, וְתִיר הַנּוֹיִן וְשְׁתֵּי הַהִי"ן כִּי
הָיָה הַכְתּוּב יְכוּל לִזְמַר כִּי מִפִּסִּים מְשִׁיתוּ.
(ו) וַתַּחֲמוֹל עָלָיו. דְּרָשׁוּ רַ"ל בָּא גַבְרִיאֵל
וְהִכְהוּ לַמֶּשֶׁה כַּדִּי שִׁיבָכָה
וְתַמְלָא עָלָיו רַחֲמִים.

(ז) מִיָּנֶקֶת מִן הַעֲבָרִית. לְמַדְךָ הַכְתּוּב שֶׁלֹּא
רָצָה מֹשֶׁה לִּינֵק מִן הַמַּצְרִיּוֹת,
וְכֵן דְּרָשׁוּ רַ"ל נִטְלָהּ וְהִבִּיאָתָהּ אֶצְל הַמַּצְרִיּוֹת
וּפָסַל אֶת דִּדְיָהּ, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא פָּה
שֶׁעָתִיד לְדַבֵּר עִמִּי יִינֵק מִן הַמַּצְרִיּוֹת הַזֶּה
הוּא דְּכָתִיב (יִשְׁעְיָה כ"ח) אֶת מִי יוֹרֶה דַּעָה
וְאֶת מִי יִבִּין שְׁמוּעָה גְּמוּלִי מִחֻלָּב עֲתִיקִי
מְשֻׁדָּרִים.

(ט) וְהִינִקְהוּ לִי. לְבָדוֹ וְלֹא אַחֵר עֲמוֹ מִכָּאֵן
אָמְרוּ רַ"ל מִי שֶׁמִּקְבָּלֶת לְהִנִּיק
בֶּן חֲבֵרְתָהּ לֹא תִנִּיק אַחֵר עֲמוֹ.

וְאֲנִי אֲתֵן אֵת שְׁכָרְךָ. לֹא דִין לַצַּדִּיקִים
שֶׁמַּחֲזִירִין לָהֶם אֲבֹתָם אֲלֹא שְׁנוּתָנִין
לָהֶם שְׁכָר, וְכֵן מַצִּינוּ בְּמִדְכֵי הַצַּדִּיק לֹא דִי
שֶׁהַצִּדִּיק הוּא וְעֲמוֹ מִן הַהִרְיָגָה, אֲלֹא
שֶׁהַלְבִּישׁוּהוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹד וְעֻטָּרָת
וְהַב גְּדוּלָּה.

(י) וַיְהִי לָהּ לְבָן. הָיְתָה בַת פְּרָעָה מִחֲבָקְתָהּ
וּמִנִּשְׁקָתָהּ וְלֹא הָיְתָה מוֹצִיאָתָהּ
מִפְּלִטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְאַף פְּרָעָה הָיָה מִחֲבָקוֹ
וּמִנִּשְׁקוֹ, וְהָיָה מֹשֶׁה נוֹטֵל כְּתָרוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ
וּמִשְׁלִיכֵהוּ בְּאֶרֶץ, לְאוֹת מַה שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת
לוֹ בַּסּוּף, וַיֵּצֵא מִתּוֹךְ פְּלִטְרִין שֶׁל פְּרָעָה (מ')

שֶׁאֲבָד אוֹתוֹ וְאֶת מַלְכוּתוֹ וַיֵּצֵא אֶשׁ מִתּוֹכוֹ
וּשְׂרָפְתּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁכְּתוּב בְּחִירָם מֶלֶךְ צוּר
שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (יִחְזָקְאֵל כ"ח)
וַאֲוָצֵא אֶשׁ מִתּוֹכְךָ הִיא אֶכְלָתְךָ וְאֲתָנְךָ לְאַפֵּר
עַל הָאֶרֶץ לְעִינֵי כָל רֹאִי, וְכֵן לְעָתִיד מִתּוֹךְ
רוּמִי עָתִיד לַעֲצֹת שִׁיחְרִיב אוֹתָהּ מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחִים,
הוּא שְׁנוֹתֵנְבָא יִשְׁעְיָה (יִשְׁעְיָה כ"ו) כִּי הֵשֵׁחַ
יִשְׁכְּבִי מְרוֹם קְרִיָּה נִשְׁגָּבָה יִשְׁפִּילָנָה יִשְׁפִּילָה
עַד אֶרֶץ יִצְעָנָה עַד עֵפֶר וְכָתִיב (שִׁם) תִּרְמַסְנָהּ
רִגְלִי רִגְלִי עֲנִי פַעֲמֵי דְלִים, וְכָתִיב (יִשְׁעְיָה כ"ז)
שִׁם יִרְעָה עֲגָל וְשִׁם יִרְבֵּץ וְכֻלָּה סַעֲפִיָּה.

וַתַּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה. זָכָתָה בְּזָה בְּתִיָּה בַת
פְּרָעָה שֶׁנִּקְבַּע לוֹ לְעוֹלָם אוֹתוֹ שִׁם
שֶׁקָּרָאתוֹ הִיא עַל שֵׁם הַגֶּס שֶׁנַּעֲשֶׂה בּוֹ בְּמֹשֶׁה,
שֶׁהוֹצִיאָתוֹ מִן הַפִּסִּים וַיַּצֵּל מִן הַמִּיתָה, וְנִתֵּן
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כֵּן בְּלִבָּהּ וְלֹא קָרָא הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁם אַחֵר אֲלֹא בּוֹ.

(יא) אִישׁ מִצְרִי אָבִיו שֶׁל מִגְדֵּף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(וַיִּקְרָא כ"ד) וְהוּא בֶּן אִישׁ מִצְרִי.

מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי. בַּעֲלָהּ שֶׁל שְׁלוֹמִית הָיָה,
וְהַמַּצְרִי נָתַן עֵינָיו בָּהּ, וּבִלְבִּילָהּ הָיָה
מַעֲמִידוֹ וּמוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חוֹזֵר וְנִכְנָס
לְבֵיתָהּ וְכֹא עַל אִשְׁתּוֹ, כִּסְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ
וּכְשֶׁחֲזָר לְבֵיתוֹ וְהִרְגִּישׁ בְּדָבָר הָיָה מִכָּה אוֹתוֹ
וְיִוָּדְהוּ כָּל הַיּוֹם.

(יב) וַיִּסֶּן כֹּה נֹכַח. רָאָה מָה עָשָׂה לוֹ בְּבֵית
וּמָה עָשָׂה לוֹ בְּשָׂדֶה. וַיֵּרָא כִּי אֵין
אִישׁ אֵין אִישׁ עָתִיד לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ שִׁיתָגִיר.
וַיֵּרָא אֶת הַמַּצְרִי רֹאיוֹ הָיָה מֹשֶׁה מַשְׁשֵׁת יָמֵי
בְּרֹאשִׁית לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לְהַגִּיד אֶת
הַמַּצְרִי, כִּי כָחוֹ שֶׁל מִצְרִי הוּא כָחוֹ שֶׁל קֵיִן
שֶׁהוּא מַצֵּד הַטְּמֵאָה, וּמִזָּה אָמְרוּ רַ"ל שֶׁחִטִּית
נִקְרִי גְבֻלָּה וּמִטְמֵאָה בְּמִשְׁאֵא, כִּי הַטְּמֵאָה מַצֵּד
כָחוֹ, וְהָבֵן זֶה.

למשה י"ג שנה, שהרי בן י"ג שנה נקרא איש, וכן אמרו במדרש אמר רבי חנינא בן י"ב שנה נתלש משה מבית אביו. ובשלשה לשונות הללו שדברו כנגדו מצינו שלקח עטרה, הם אמרו לו מי שמך לאיש, מצינו שנקרא איש שנאמר (במדבר י"ב) והאיש משה ענו מאד, ונקרא שור, שנאמר (שם כ"א) באר חפרוה שרים פרוה ידיכי העם, ונקרא שופט, שנאמר (שמות י"ח) וישב משה לשפוט את העם.

אכן נודע הדבר. נודע לי דבר שהייתי תמה עליו מפני מה ישראל בגלות יותר משאר אמות, יש ביניהם רכילות ולשון הרע ואינם ראויים לגאולה, וכן אמרו במדרש תהלים, תינוקות שהיו בדורו של שאול ושמואל עד שלא הביאו שתי שערות היו דורשים את התורה במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא, והיה דור מתפלל עליהם ואמר, (תהלים י"ב) אתה ה' תשמרם, תהא נטר אוריתאון בלבהון, תצננו מן הדור זו לעולם, דור שהוא חביב כלל, ואחר כל השבח הזה היה יוצאים למלחמה ונופלים, למה בשביל שהיו בהם דילטורין, אמר דוד רבונו של עולם סלק שכינתך מביניהם, מה שכינתך עושה בארץ, רומה על השמים אלהים, אבל דורו של אחאב היה כלן עובדי עבודת גלולים, ולפי שלא היו דילטורין, היו יוצאים למלחמה ונוצחים, ולא היה אחד מהם נהרג, הוא שאמר עובדיה לאליהו (מלכים א' י"ח) הלא הגד לאדני את אשר עשיתי ואחבא מנביאי ה' חמשים חמשים איש במקרה ואכלכלם לחם ומים, מה תלמוד לומר לחם ומים, מלמד שהיו המים קשים מן הלחם, ואלהיו עומד בהר הפרמל ומכריז ואומר אני נותרתי לבדי נביא לה', וכל עמא דעין ולא מפרסמין

ידע כי ההפאה הזאת בלשון היתה, כי המית אותו ברוח שפתי, וכן דרשו רז"ל שהרגו בשם המפרש, והראיה ממה שכתוב הלהרגני אתה אמר, באמירה בלבד ושם המפרש של מ"ב אותיות היה, ויש בכתוב התעוררות על זה, וכן אמר דוד עליו השלום (תהלים מ"ד) בך צרינו נגנח בשמך בנוס קמינו ואמר זה על מ"ב אותיות ועל זה נאמר (תהלים קמ"ח) כי נשגב שמו לבדו. וזהו (תהלים ל"ג) כי הוא אומר ויהי, וזהו (איוב כ"ו) תלה ארץ על בלימה, והבן זה, ובכח השם הזה אמר משה עלה שור עלה שור, וכן מצינו באלישע הנביא באותם נערים שהתקלסו בו והיו אומרים לו (מלכים ב') עלה קרח עלה קרח, הזכיר בו הכתוב ויפן אחרי ויראם ויקלם בשם ה', והוא שם בן מ"ב אותיות, ולכך נהרגו מ"ב ילדים, הוא שכתוב (שם) ותצאנה שתיים דבים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים, ובא לשון ויך את המצרי כלשון (מלכים ב' י"ט) ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, שאין הכונה הכאת יד כי אם הכאת כח.

ויטמנהו כחול. אמר לישראל אתם משולים כחול, שנאמר (הושע ב') והיה מספר בני ישראל כחול הים, החול הזה אדם נוטלו מכאן ונתנו בכאן ואין הקול יוצא, כף לא ישמע הדבר.

(יג) שני אנשים עברים נצים. דתן ואבירם היו, הם שאמרו (במדבר י"ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה, הם שכתוב עליהם (תהלים ק"ו) וימרו על ים בים סוף, הם שהותירו את המן, הם שעמדו במחלקתו של קרח.

(יד) מי שמך לאיש. ואתה עודך נער ותרגה להיות איש, ומכאן למדנו שלא היה

שְׁלֶהָן, וְלֹא הִסְפִּיקוּ הַמֵּיִם שֶׁבְּהֵטִים לְכָל הַצֹּאן, וְלִכְן הִשְׁקָה אֶת צֹאנָן תַּחֲלָה.

(יט) **אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ.** דִּרְשׁוּ רַ"ל וְכִי מֹשֶׁה בְּדַמּוֹת מִצְרֵי הָיָה, אָלֹא אֲלוּלֵי אִישׁ מִצְרֵי שֶׁהִרְגָּה הֵיֶאֱפֹר כְּגַם לְמִדְיָן. (כ) **קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם.** שְׁמָא יִשָּׂא אַחַת מִמֶּם, מִלְשׁוֹן (בְּרֵאשִׁית ל"ט) כִּי אִם הִלָּחֵם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל.

וּבַמִּדְבָּרֶשׁ, בְּשֹׁכֵר שְׂאֵמֶר יִתְרוֹ קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם, זֶכֶה וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵיו בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית, הוּא שְׂאֵמֶר שְׁלֵמָה עָלָיו הַשְּׁלוֹם (קֵהֶלֶת י"א) שֶׁלַח לַחֲמֹךְ עַל פְּנֵי הַמֵּיִם כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאנוּ. דְּבָר אַחֵר, שֶׁלַח לַחֲמֹךְ, זֶה יִתְרוֹ שְׂאֵמֶר קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם. עַל פְּנֵי הַמֵּיִם, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ב') כִּי מִן הַמֵּיִם מְשִׁיתָהוּ. כִּי בָרַב הַיָּמִים תִּמְצָאנוּ, הוּא שֶׁכְּתוּב (שְׁמוֹת י"ח) וַיֵּבֶא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַכֵּל לֶחֶם.

(כא) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה.** מַה רָאָה מֹשֶׁה לְטַפֵּל בְּיִתְרוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים, אָלֹא הָיָה מֹשֶׁה בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי פִרְעֹה וּמִתִּירָא מִפְּנֵו שְׂמָא יִגְלַל עֲלִילוֹת בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא כְּדֵי שִׁיְהַרְגוּהוּ, וְעַל כֵּן הִלָּךְ לְהִתְחַתֵּן עִם אֶחָד הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם כּוֹמְרִים לְעֲבוֹדַת גִּלּוּלִים מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ כָּל נִכְסֵיהֶם בְּנֵי חוֹרִין, אֵין לְמִלָּךְ עֲלֵיהֶם שׁוֹם נְגִישָׁה וְלֹא שׁוֹם תְּבִיעָה, כְּעֶנְיֵן שֶׁכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית מ"ו) וְכִי אֲדַמֶּה הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפִרְעֹה, וְכַתִּיב (שֵׁם כ"ב) כִּי חָק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פִּרְעֹה, וְעַל כֵּן רָצָה לְהִתְחַתֵּן עִם אֶחָד מֵהֶם וְשִׁישָׂא בְתוּ אַחֵר שֶׁנֶּחְזָר. וְכֵי שֶׁבָּחַר (אֵת) יִתְרוֹ מִן הַכֹּהֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ לוֹ בְּנוֹת רַבּוֹת, כְּדֵי שִׁיעֲשֹׂה לוֹ זֶו וַיִּרְצֵוּ בּוֹ לְאַתֵּר וְלֹא יִדְקְדְּקוּ עִמּוֹ, וּמִזֶּה אָמַר, וְלִכְהֵן מִדֵּין שִׁבְעַ בְּנוֹת, כִּי מִה צִרְךָ לְהִזְכִּיר שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁבְעַ בְּנוֹת, אָלֹא שְׂמֵן הַטַּעַם הַזֶּה

לְמַלְכָּא אַחָב, שֶׁבְּשִׁבְלִי לְשׁוֹן הָרַע שְׁכִינָה מִסְתַּלְקָת.

(טו) **וַיִּשְׁמַע פִּרְעֹה.** דִּתֵּן וַאֲבִירִם הִלְשִׁינוּ עָלָיו, וַיִּבְקֶשׁ לְהָרֵג אֶת מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה שֶׁהָיָה פִרְעֹה מִבְּקֶשׁ לְהָרֵג אוֹתוֹ לִיּוֹלָא שְׁנִתְעַלֵּם וַיִּבְרַח מִפְּנֵו בִּכְחַ הַהֲעֻלָּמָה. **וּבַמִּדְבָּרֶשׁ** מִסְרוֹ לְקוֹסְטִיטֵר לְהָרְגוֹ וְלֹא שִׁלְטָה בּוֹ הַחֲרָב, הוּא שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה (שְׁמוֹת י"ח) וַיִּצִּילָנִי מִחֲרָב פִּרְעֹה.

וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פִרְעֹה. מִכָּאן לְמַד דְּדוֹר וַיִּבְרַח, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ל"א) י"ט וַיִּבְרַח וַיִּמָּלֵט, (וְשַׁעֲיָה כ"ו) חֲבִי כְּמַעֲט רִגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם.

וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר, שֶׁלְשָׁה נִדְוָגוּ וַיּוֹגֵן מִן הַבְּאֵר, וְאֵלּוּ הֵם, יִצְחָק יַעֲקֹב וּמֹשֶׁה. יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כ"ד) וַיִּצְחָק בָּא מְבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רֹאֵי, וְכַתִּיב בְּתַרְיָה וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָיָה גְּמָלִים בְּאֵים. יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (שֵׁם כ"ט) וַיֵּרָא וְהָיָה בְּאֵר בְּשָׂדֶה, וְכַתִּיב בְּתַרְיָה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל. מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּאֵר, וְכַתִּיב בְּתַרְיָה וְלִכְהֵן מִדֵּין שִׁבְעַ בְּנוֹת.

(יז) **וַיֵּבֶאוּ הָרָעִים וַיִּגְרְשׁוּם.** מֵאַחֵר שֶׁהוּא הָיָה כִּהֵן וְגִדּוּל שֶׁבְּמִדְיָן הֵיֶאֱפֹר הָיוּ מִגְרָשִׁים הָרָעִים אֶת בְּנוֹתָיו, אָלֹא לְמִדְיָן הַכְּתוּב שֶׁנֶּדְוָהוּ מִבְּנֵיהֶם לְפִי שֶׁהוּצִיא מִבֵּיתוֹ כָּל תַּשְׁמִישֵׁי עֲבוֹדַת גִּלּוּלִים קִדְּם שֶׁבָּא מֹשֶׁה אֲצִלּוֹ, וְהִסְכִּימוּ בְּנֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עִמּוֹ מְלֶאכֶה וְלֹא יִרְעוּ אֶת צֹאנּוֹ, וְעַל כֵּן הִצְרִיכוּ בְּנוֹתָיו לָרְעוֹת אֶת צֹאנּוֹ, וְהָיוּ הָרָעִים מִגְרָשִׁין אוֹתָן.

וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן. מִהֲחֶמֶס שֶׁהָיוּ הָרָעִים עוֹשִׂים לָהֶם, שֶׁהָיוּ בּוֹדֵאֵי כִּיּוֹן שֶׁהַבְּנוֹת דּוֹלוֹת הַמֵּיִם וּמִלֹּא הַהֲרֵטִים, הָרִי הַמֵּיִם הָיוּ

כֵּן סָמַךְ לוֹ, וּמָשָׁה, לְרַמֹּז כִּי בִּיאַת הַגּוֹאֵל
תְּלוּיָהּ בְּתִשְׁבּוּכָהּ וּבְתַפְלָהּ.

וְעַל דֶּרֶךְ הַקְבָּלָה, יִתְכַּן לְפָרֵשׁ כִּי נִרְמַז כָּאֵן
עֲנִין הַתַּפְלָה וּמִתּוֹךְ הַצָּרָה וְגִלְגַּל

הַשֶּׁעֶבֶד כְּגוֹן אֶל הַעֲשָׂר וְאֶל הָרָאשׁ וְעַד
הַסּוֹף, וּבְעֵנִין שְׁכָתוּב (וְשִׁעִיָּה נ"ח) אִזּוּ תִקְרָא
וְה' יַעֲנֶה, וּלְכֹךְ נִרְמַזוּ כָּלֶם בְּכָאֵן, הוּא שֶׁאָמַר
וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה, וַיִּשְׁמַע
אֱלֹהִים, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים, כִּנְגֵד הִירָאָה וְהַחֲכָמָה
וְהַבִּינָה. אֵת אֲבִרְהָם אֵת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב,
הַגִּדְלָה וְהַגְּבוּרָה וְהִסּוֹד, וְשִׁנֵּי עֲמוּדִים בְּכִלְלֵן
וִירָא אֱלֹהִים, כִּנְגֵד הַתַּפְּאָרֶת, וַיַּדַּע אֱלֹהִים,
כִּנְגֵד הַמַּלְכוּת. וְתַן לְכֹךְ כִּי לֹא הִזְכִּיר בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲלֹא עִם וִירָא אֱלֹהִים כְּדִי לְרַמֹּז עַל
תַּפְּאָרֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי שֵׁם יַעֲקֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
וְשֵׁם יִתְפַּלְלוּ בְּשֵׁאלַת צְרוּכֵיהֶם, וְאִלּוּ אֲנוּ
מְבָרְכִים בְּקִדְשׁ אֲמֵן יְהִי שְׁמִיָּהּ רַבָּא מְבָרַךְ,
וְאֲנוּ אוֹמְרִים לַעֲלֹם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא יִתְבָּרַךְ,
הַזְכִּיר ה' עוֹלָמוֹת כִּנְגֵד ה' סְפִירוֹת שֶׁמִּשָּׁם
וּלְמַעְלָה, וְצִדִּיק הוּא לְחֹבֵר מֶלֶת עָלְמֵיָא
לִיתְבָּרַךְ, וְאִין לְהַפְסִיק בְּהֶם כָּלֶל, כְּשֵׁם שְׁאִין
לְהַפְסִיק הַכֶּתֶר מֵאִין סוֹף, שִׁמַּע נָא וְאַתָּה
יָדַע לָךְ.

(כח) וִירָא אֱלֹהִים אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע
אֱלֹהִים. עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט מִפְּנֵי
שֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם מְשֻׁעָבָדִים בַּעֲבוּרֹת
פָּרָה, מַעֲנִים בְּכָל מִינֵי צָרוֹת מִשְׁנוֹת זֹו מִזֹּו,
וְהַמַּצְרִיִּים מַעֲרִימִים לְהַצֵּר לָהֶם וּמִתַּחַם־קָמִים
עֲלֵיהֶם בְּזֹה, פַּעַם בִּנְגִלָה פַּעַם בִּנְסֻתָּהּ, עַל
כֵּן יֹאמַר הַכְּתוּב וִירָא אֱלֹהִים, עַל הַצָּרוֹת
שֶׁהֵיוּ מַצְרִים עוֹשִׂין לָהֶם בִּנְגִלָה שֶׁהֵיוּ נִרְאִין
לַעֲיִן, וַיַּדַּע אֱלֹהִים, עַל הַצָּרוֹת שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂים
לָהֶם בִּנְסֻתָּהּ שְׁלֹא הָיוּ נִדְּעוֹת לְשׁוֹם בְּרִיָּה
כִּי אִם לִשְׁם יִתְבָּרַךְ לְבָדוֹ, כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ
יָעִיד.

רָצָה לְהַטְפִּיל בְּמָקוֹם הַזֶּה וְרָצָה לְהַשְׁכִּיחַ
לָהֶם בְּדִבְרֵי, שֶׁכֵּן דִּרְשׁוּ רַז"ל, וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה,
אִין אֲלֵה אֲלֹא שְׁבוּעָה. כֹּךְ שִׁמְעִתִּי מִפִּי הָרֵב
רַבִּי דָן וִ"ל.

וַיִּתֵּן אֵת צָפְרָה כְּתוּ לְמֹשֶׁה. נִקְרָאת צָפְרָה
מִלְשׁוֹן צָפוּר, שֶׁהוּא עוֹף טְהוֹר, עַל
שֵׁם שְׁעִיתִידָה לְהַתְּצִיר וּלְהַטְהֵר מִטְּמֵאֵת עֲבוּרֹת
גִּלְגִּלִּים וּלְהִיזְדַּג לְמֹשֶׁה.

(כג) וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם. שֶׁהָיָה מֹשֶׁה
בוֹרַח מִפְּנֵי פָרְעֹה. וַיָּמָת מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַיִּנְאָחֻהוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה. חָרָה
לָהֶם מִיַּתִּית הַמֶּלֶךְ אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָשָׁע,
מִפְּחָדָם שֶׁן יָקוּם אַחֲרָיו רָשָׁע יוֹתֵר מִמֶּנּוּ,
וְאָמַר וַיַּעֲזֹק, מִן הָעֲשָׂק שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם,
כְּעֵנִין שְׁכָתוּב (אִי־ב ל"ה) מֶרֶב עֲשׂוּקִים יַעֲזִיקוּ.
וְאָמַר וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה.
כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ הַקֶּץ כְּבָר, לֹא הָיוּ
רְאוּיִים לִגְאֻלָּה אֲלֹא מֶרֶב שְׁעָזְקוֹ אֶל ה' מִן
הָעֲבוּרָה קִבֵּל תַּפְלָתָם, וְהַזְכִּיר שְׁנֵי פַעַמִּים
מִן הָעֶבֶדָה, וַיִּנְאָחֻהוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה,
וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה, לְלַמֶּד
שְׁאִין תַּפְלָתוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֵמָה כְּאוֹתָהּ שֶׁהוּא
מִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ הַצָּרָה וְהַדְחָק שֶׁהִיא יוֹתֵר
מִקְבָּלָתָהּ וְהִיא הַעוֹלָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְכֵן תִּמְצָא
בִּיּוֹנָה הַנִּבְיָא עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם שֶׁבָּאָר הָעֵנִין הַזֶּה,
הוּא שֶׁאָמַר (יִזְנָה ב') בְּהַתְּעַטֵּף עָלַי נִפְשִׁי אֵת
ה' זִכְרָתִי וּתְבוֹא אֵלַיךְ תַּפְלָתִי אֶל הֵיכַל
קִדְשֶׁךְ, הַבְּטִיחַ הַנִּבְיָא שֶׁהַתַּפְלָה שֶׁהִיא מִתּוֹךְ
הַצָּרָה וְעִטִּיפַת הַנֶּפֶשׁ הִיא הַנִּכְנָסֶת לְפָנָיו אֶל
הֵיכַל קִדְשׁוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאַחֲשֵׁר לֹמַר כִּי הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת הִיא רִמְזוֹ
לִגְאֻלְתָּנוּ זֹאת הַעֲתִידָה שֶׁהִיא תְּלוּיָהּ
בְּתִשְׁבּוּכָהּ וּבְתַפְלָהּ, כִּי כֵן בִּנְאָלַת מַצְרַיִם חֲזָרוּ
בְּתִשְׁבּוּכָהּ וְהַתְפַּלְלוּ אֶל ה' הַעוֹנָה בַּעֲתָ צָרָה,
וְהַתְפַּלְלָה תַּפְלָתָם וְכֹא לָהֶם הַגּוֹאֵל מִיָּד, וְעַל

וַעֲלֵךְ דָּרֶךְ הַקְּבִלָה, וַיַּדַּע אֱלֹהִים, וַיֵּרָא אֱלֹהִים,
כָּכָר בְּאַתְחִיו, וְהוּא כְּעִנֵּן (במִדְבָּר
ו') יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלָיךְ, וַיַּדַּע אֱלֹהִים, הוּא
מַעֲנֵן עַץ הַדַּעַת, כִּי נִמְשָׁךְ שִׁפְעָה מִן הַרְחֵמִים
אֶל הַדַּעַת לְרַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן תִּמְצָא בְּסֵפֶר
הַבְּהִיר, מֵאִי וַיַּדַּע אֱלֹהִים, מִשָּׁל לְמָה הַדָּבָר
דּוֹמֶה, לְמִלָּךְ שְׁהִיָּה לוֹ אִשָּׁה וְהַעֲמִיד מִמֶּנָּה
בָּנִים. חֲבֵכֶן וְגִדְלֶן וַיֵּצְאוּ לְתַרְבוֹת רָעָה, שְׁנֵאֻם
וְשׁוֹנָא אִמָּם, חֲזָרָה אִמָּן עֲלֵיהֶם, בְּנֵי, לְמָה
אִתָּם כֶּךָ שְׁאֲבִיכֶם שׁוֹנָא אוֹתִי וְאִתְּכֶם, עַד
שְׁחֲזָרוּ לַעֲשׂוֹת רָצוֹן אֲבִיכֶם, רָאָה אֲבִיכֶם כֶּךָ
אֲהֶכֶם כְּבַתְחֻלָּה וְזָכַר אֶת אִמָּם, הָדָא הוּא
דְּכַתִּיב וַיֵּרָא, וַיַּדַּע, עַד כָּאן. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
(מִשְׁלֵי י') וּבֶן כְּסִיל תּוֹנֵת אִמּוֹ, וְלֹא אָבִיו,
לְפִי שְׁאִמּוֹ מְרַחֶקֶת מֵאָבִיו בְּשִׁבְלֵו. וּמִכָּאֵן
רָאִיָּה בְּרוּרָה שְׁכָל זְמַן שִׁישְׁרָאֵל בְּגִלּוֹת הַשִּׁפְעָה
וְהַאֲצִילוֹת נִפְסָק מִן הַמְּרַכְבָּה, וּמֵאוֹר הַפְּנִים
רְחוֹק מֵהַדַּעַת, וְאִזּוּ הַבָּנִים גּוֹלִים, וּכְשִׁחוּזָרִים
בְּתַשׁוּבָה הוּא מִמְּשִׁיךְ רַחֲמָיו אֶל הַדַּעַת,
וְאוֹהֵב אֶת הַבָּנִים כְּבַתְחֻלָּה, וְאִזּוּ הַבָּנִים
נִגְאָלִים, וְזֶהוּ שְׁהִזְפִּיר כָּאֵן וַיֵּרָא, וַיַּדַּע, וּמִזֶּה
נִגְאָלוֹ, וְזֶה מִכָּאֵר.